

Pécsi Tudományegyetem
Bölcsészettudományi Kar
Nyelvtudományi Doktori Iskola
Alkalmazott Nyelvészeti Doktori Program

Doktori értekezés tézisei

Bérces Edit

**A sportlexikográfia és -terminológia
az új sportágak megjelenésének
tükrében**

Pécs, 2006

Az értekezés témája

Értekezésem témája a sportnyelv, a sportlexikográfia és -terminológia. Bemutatom a magyar sport és sportnyelv kialakulásának és fejlődésének eddigi eredményeit, a sporttal kapcsolatos szemléletváltás tendenciáit, majd a legújabb sportágak terminológiai és lexikográfiai problémáit elemzem.

A témaválasztást indokolta, hogy a sport jelentősége és feladatrendszere a XX. század végén gyökeresen megváltozott, a sport szakmává vált, a sportnyelv pedig a köznyelvet beszélők széles körében használt szaknyelv lett. A tömegsport elvesztette egészséges életmódra ösztönző funkcióját és helyette az egyénre szabott egészségmegőrző sportszolgáltatások terjedtek el (pl. fitness, wellness). A versenysport szakmává és megélhetési lehetőséggé vált, mind a sportolók mind apparátusuk számára (pl. vezetők, edzők, rendezők). A sport egyúttal a tömegszórakoztatás eszköze is lett, amelynek következtében megnőtt a reklámtevékenységek jelentősége. A globalizáció hatása a sportra is kiterjedt – és mindez a sportterminológia nemzetközi, európai és nemzeti harmonizációját igényli. A rendszerváltást követő időszakban, a magyar társadalomban alapvető változások játszódtak le. A sport fogalmi rendszere hirtelen átalakuláson ment át, ennek következtében a sportnyelv sok új elemmel bővült, ugyanakkor használata kiterjed a társadalom szinte minden rétegére.

Az értekezés célja

Értekezésemben arra kívánok rámutatni, hogy a sport társadalmi szerepében és a gazdasági élet más területein is hasonló módon bekövetkező, egymással összefüggő változások terminológiai következményei új szemléletet és újfajta hozzáállást kívánnak meg.

A disszertáció célja, hogy a sportterminológia és a sportlexikográfia legfontosabb kérdéseit összegyűjtse, és problémáit megvilágítsa. Az értekezés egyes részei (pl. néhány nyomtatott sportszótár kritikája; a magyart is tartalmazó nyomtatott és online szótárak szerkezetének elemzése; a sport, gazdaság, terminológia hármasság kapcsolatának vizsgálata és a többnyelvű ultrafutó szótárak szerkesztési problémái) közlésre kerültek

különböző konferenciákon és tudományos folyóiratokban (pl. Bérce 2004a,b,c, 2005a,b,c, 2006a, Fóris–Bérce 2005). Vannak olyan fejezetek, melyek témája – tudomásom szerint – eddig nem jelentette lexikográfiai kutatások tárgyát. Ilyen például a *wellness* és az *ultramaratoni futás* terminológiája.

A kutatás módszerei

A kutatás során többféle módszert alkalmaztam. A szakirodalmi előzmények összegyűjtéséhez hagyományos, könyvtári kutatómunkát végeztem, amit internetes keresésekkel egészítettem ki. A talált adatokat rendszereztem nyelvenként, sportáganként és forrástípusonként. Összehasonlító kritikai módszerrel analizáltam az egyes nyomtatott és online szótárak strukturális jellemzőit és tartalmi elemeit. Autentikus szövegek gyűjtésével, nyomtatott és elektronikus források alapján állítottam össze néhány új sportág és sporthoz kapcsolódó területek terminológiai listáit, rendszerét, és elemeztem különböző szempontok alapján – a lexikográfiában és terminológiában szokásos elemző és leíró módszerekkel – a terminusokat és a szótári definíciókat.

Az egyes problémákat igyekeztem mindenütt a lehetséges kapcsolatok rendszerében tárgyalni.

Az értekezés felépítése

Az értekezés hat fejezetből áll, amelyhez tartalomjegyzék, köszönetnyilvánítás, bevezetés, irodalom és források, valamint függelék tartozik. A függelék önálló szerkesztésű *wellness* vizsgálati korpuszt tartalmaz, melyet nyomtatott és online *wellness* témájú kiadványok alapján állítottam össze, *eredeti szakmai források* alapján.

Az *első fejezetben* a magyar sport és a sportnyelv, mint szaknyelv fejlődésének áttekintésére törekszem. Kiemelem az 1930-as évektől kezdődő sportnyelvújítási mozgalom jelentőségét és eredményeit, amely napjainkig tartó nyomot hagyott a sport szókincsében (vö. Bárcki 1935, Mező 1961, Bánhidi 1971, Fábrián 1984, Grétsy 2002).

A *második fejezetben* a sport és a sportnyelv változásának tendenciáit mutatom be. Külön részletezem a sport és a gazdaság, valamint a sport és a társadalom kapcsolatát.

A *harmadik fejezetben* tisztázom a sportlexikográfia és a sportterminológia fogalmát, a lexikográfiai és terminológiai alapfogalmakat, majd ezek kutatásának szerepét és eredményeit. A sportlexikográfia kérdésein belül külön alfejezetben foglalkozom a hagyományos, nyomtatott szótárakkal, és a jövő elektronikus – elsősorban az online – szótáraival. A felgyorsult információ-áramlás és az új fogalmak, terminusok tömeges megjelenése a szótárak állandó frissítését igénylik. Szótáraink egy-két év alatt elavulnak, a gyors változások követésére csak az elektronikus szótárak képesek, mert a könyvnyomtatás nem tudja követni a változásokat (vö. Prószéky–Kis 1999, Prószéky 1997, 2004, Fóris 2002).

A nemzetközi sportlexikográfiai kutatások eredményeit elsősorban a német, másodsorban pedig az angol nyelvű irodalom alapján dolgozom fel (Beyer 1960, Dankert 1969, Recke 1971, Beard 1988, Muromoto 2003a, 2003b). A sportlexikográfia elméletével foglalkozó magyar nyelvű irodalom feldolgozását nagyobbrészt Bánhidi Zoltán *A magyar sportnyelv története és jelene. Sportnyelvtörténeti szótárral* című értekezésére alapozom (Bánhidi 1971). Továbbá kutatásom elméletében meghatározó R.R.K. Hartmann és Gregory James *Dictionary of Lexicography* című kézikönyve és Fóris Ágota *Szótár és oktatás*, valamint *Hat terminológia lecke* című művei (Hartmann–James 1998, Fóris 2002, Fóris 2005). Részletezem a magyar sportlexikográfia nemzetközi sportnyelvi kutatásokban betöltött szerepét, kiemelve Hepp Ferenc *Hétnyelvű sportszótár*ait (Hepp 1960). Ugyancsak ebben a fejezetben egy magyart is tartalmazó, többnyelvű, külföldi kiadású nyomtatott sportszótár, a Herbert Haag és Gerald Haag szerkesztésében megjelent a *Dictionary. Sport. Sportscience. Physical Education* című szótár kritikai elemzését adom (Haag–Haag 2003). A vizsgált kétnyelvű sportszótárak közül Mónus András angol-magyar és magyar-angol *Sportmenedzser-szótár*át mutatom be (Mónus et al. 1999).

A *negyedik fejezetben* tárgyalom kutatásom legújyszerűbb és egyben legellentmondásosabb területét, a *wellness* fogalomkörét és terminológiáját a nyomtatott és online szakirodalom, valamint a wellness intézményrendszerének tükrében. A wellness mint testkulturális tevékenység több ponton is kapcsolódik a sporthoz. Az alig néhány éves wellness mozgalom gyors tempóban honosodott meg Magyarországon, magával hozta szókincsét, megalapította iskoláit, képzési központjait és megjelentette az első wellness-szótárakat (vö. Szabó 2002, Kovács 2004, WE 2004, Zopcsák 2005).

Az *ötödik fejezetben* egy nagy hagyományokkal és kiemelkedő eredményekkel rendelkező, ám kevésbé ismert és szűkebb körökben művelt sportág, az *ultramaratoni*

futás többnyelvű szakszótárát, a szótár szerkesztésének alapelveit, a munka fázisait és tanulságait elemzem (Bérces 2003F, 2005F, 2006F).

A *hatodik fejezetben* összefoglalom a kutatás egyedi (kifejezetten a sportlexikográfiára érvényes), és más szaknyelvre is általánosítható eredményeit, valamint a sportlexikográfia és a sportterminológia megválaszolatlanul maradt kérdéseit.

A kutatás gyakorlati eredményeit képezik a függelékben a *Wellness vizsgálati korpusz*, *A wellness idegen nyelvű meghatározásai* és az *Online sportszótárak honlapjai*.

A kutatás eredményei témakörönként

A sport és a sportnyelv kialakulása

Az *első fejezetben* a sportlexikográfia és a sportterminológia tanulmányozásához szükséges sporttörténeti és sportnyelvi kutatási eredményeket és háttér-információkat összegzem, és a magyar sport és a sportnyelv fejlődését tekintem át. Kiemelem az 1930-as évektől kezdődő sportnyelvújítási mozgalom jelentőségét és eredményeit, amelyek hatása ma is érzékelhető a sport szókincsében és a magyar sportnyelvi kutatások leggyakrabban hivatkozott eredményeit képezik (vö. Bárczi 1935, Mező 1961, Bánhidi 1971, Fábrián 1984, Grétsy 2002).

Az egyetemes sporttörténet vázlatos bemutatása után a magyar sportnyelv alakulását mutatom be a magyar sport történetével párhuzamosan, majd tárgyalom a sportnyelv mint szaknyelv kérdését, a *sport* lexéma és a *professzionális* vs. *amatőr* fogalmak jelentésmódosulásait.

A *Nemzeti Sport* sportnyelvújító mozgalomának részletes elemzésén és értékelésén túl számba veszem a sportnyelvvvel kapcsolatos nyelvészeti megközelítéseket.

Konklúziók:

A sportnyelvvvel foglalkozó magyar nyelvészeti tanulmányok a sportnyelv problémáit a sportsajtó és a szurkolók nyelvhasználatára szűkítik és elsősorban stilisztikai kérdésként kezelik. A magyar sportnyelv történetével, stilisztikájával, szóképzésével és lexikájával foglalkozó irodalom mellett (vö. Bánhidi 1971, Grétsy 2002, Pintér 2005) kevés figyelmet kap a sportszótárkritika.

Amint a nyelv, mint a társadalmi érintkezés eszköze, állandóan változik, fejlődik az adott társadalom történelmi, gazdasági, kulturális alakulásával együtt, úgy a sportnyelv is szorosan összefügg a sport történetének minden mozzanatával.

Nyomatott és elektronikus sportadatbázisok felkutatása alapján összeállítottam a Magyarországon jegyzett sportok listáját az aerobiktól a wakeboardig. (vö. Lévai 2002, Extrem.hu 2006, Wikipédia 2006).

Napjainkra kialakult a sport tudományos nyelve, ennek eredményei igényes

kutatói munkákban, a Testnevelési Egyetem tankönyveiben és szaklapokban érvényesülnek (Istvánfi 2000).

Az 1980-as évek második felétől több mint 30 új sportág és 40 szakág szövetségét jegyezték be, tehát csaknem minden második sportág az utóbbi két évtizedben honosodott meg Magyarországon! Az új sportok terminológiája, kultúrája, filozófiája gyakran a Távol-Keletről származik. A tudomány és a gazdaság területeihez hasonlóan, a sportban is az angol nyelv szerepe kiemelkedő mind közvetítőként, mind átadó nyelvként (Schiffer 2003).

Az utóbbi évtizedekben valósult meg a sportban a tudomány eredményeinek a széleskörű alkalmazása. [A 169/2000 törvényjogú rendelet alapján a sporttudományt a bölcsészettudományok területén belül a nevelés- és sporttudományok kategóriájába sorolták (Kormányrendelet 169/2000, vö. Istvánfi 2000).]

A politikai és gazdasági változások következtében a központi sportirányítás elveszítette monopolhelyzetét és alulról induló kezdeményezések, társulások, klubok, egyesületek alakultak – teret engedve a kisebb és az új sportoknak is.

A társadalmi változásoknál kell megemlíteni a *női sport* és a *fogyatékkal élők sportja* helyzetének világmértékű javulását, melyek következtében új versenyszámok jelennek meg, közel sem elhanyagolható mértékű nyelvi következményeikkel együtt (*női labdarúgás, női ökölvívás, női vízilabda, női súlyemelés, ülő röplabda, kerekesszékes maraton, paralimpia*).

A sportban soha nem látott szerephez jut a pénz, az eredmények hajszolása és a sportszerűtlen teljesítménynövelés, a *dopping*. Ez utóbbi egy sor új terminus megjelenéséhez vezet (pl. *doppingol, kokszol, WADA, doppingvizsgálat, doppinglabor, tiltott szerek listája, A-próba, B-próba*).

A *sport* szó jelentésmegadásának és jelentésváltozásainak vizsgálata alapján különböző magyar és idegen nyelvű szótárak szócikkeiben, végül a sport és a sportnyelv mai helyzetének ismeretében a *sportnyelvet* olyan interdiszciplináris kommunikációs eszközként határozom meg, melyet a sport, sporttudomány aktív résztvevői, a sportszervezetek, a gazdaság, a hírközlés és a sport iránt érdeklődők használnak.

A sport és a sportnyelv változásának tendenciái

A második fejezetben a sport és a sportnyelv változásának tendenciáit elemzem, különös tekintettel a sport és a gazdaság, valamint a sport és a társadalom kapcsolatára.

A XX. század második felében lejátszódó tudományos, műszaki, gazdasági, társadalmi változások a sportot sem kerülték el.

A sport társadalomban betöltött szerepe alapvetően átalakult. Egyrészt a szórakoztató ipar egyik, hatalmas tömegek érdeklődési középpontjában álló ága lett, másrészt a sport korábban megfogalmazott célját, az egészség-megőrzési funkciót új módon, a versenyzéstől eltávolodva, inkább az egészségügyi ellátás felé közelítve látja el. Mindezek a változások gazdasági okok miatt jöttek létre, ugyanakkor a változások az anyagi érdekeltség átcsoportosulására is visszahatottak.

A sport megváltozott helyzetének gazdasági és társadalmi következményei az alábbiak:

A versenyeken az egyre magasabb teljesítmény elérésének követelménye oda vezetett, hogy a nagyobb tömegek által művelt amatőr sport felkészülési feltételei mellett nem lehetett megfelelő eredményeket elérni.

A második világháborút követő időszakban gyorsan terebélyesedő bújtatott profizmus valójában a hivatásos sport medrében kötött ki, a jegyzett nagy versenyeken az amatőr sport háttérbe szorult.

A nemzetközi színvonalú eredményeket felmutató sporttevékenység jól jövedelmező foglalkozás lett.

A hagyományos sportágak mellett nagy számban jelentek meg újak, ezek egy része új nyugati sport (pl. *aqua-jogging, inline skating, kite, skateboarding/ gördeszkázás, softball, snowboard, spinning*), más részük a távol-keleti kultúra ősi vallási vagy harcászati hagyományaiból eredeztethető (pl. *sumo, dzsúdó, karate, jóga, kendo, taj-csi, taekwando*). Az új sportágak utáni érdeklődés oka többértű. Többségük az ember testi-szellemi fejlődésének évszázados hagyományaira épül (vö. Bérces 2004b). A versenyek televíziós közvetítése a pályákról, csarnokokból az emberek közvetlen közelébe, a lakásokba vitte a sportot. Ezzel a sportterminológia ismeretére hatalmas tömegekben merül fel igény.

Míg a lakosság életfeltételeinek megváltozása, az ifjúság egyre több időt lefoglaló tanulási feltételei, a szórakozás egyre bővülő lehetőségei tömegeket vontak el az aktív sportolástól, addig a nagy világversenyek iránti érdeklődés hatalmas méretekben megnőtt.

Megnőtt az igény az egyéni elfoglaltsághoz igazodó sportolási lehetőségek, vagyis az egyéni sportok iránt (pl. *síelés, úszás, tenisz, aerobik, fallabda, fitness*).

Felvirágzott a sportszereket gyártó ipar, így a gazdasági érdekelttség befolyást gyakorol magára a sportra is, hiszen a sportszerek reklámozására a legmegfelelőbb hely az érdeklődés középpontjában lévő világverseny.

A sikeres világverseny rendezése egy-egy földrajzi terület ismertté válásához, gazdasági és kulturális fellendüléséhez vezet.

A sportturizmus szervezőitől, a lebonyolítókon keresztül, a szállodai és éttermi hálózatokig sokan élnek magas életszínvonalon a sport hozadékából.

A magyar sportnyelv fejlődése során kialakult a hivatalosan bejegyzett sportágak terminológiája. Ezek gyakorlatilag minden esetben megtalálhatók az egyes sportágak szabálykönyvében, néhány esetben két- vagy többnyelvű szótáraiban.

Nem készült el még a magyar sport értelmező szótára, viszont sok hasznos információt és adatot tartalmaznak a *Sportlexikon*, a *Magyar sport kézikönyve* és a *Magyar sportenciklopédia* (Antal–Sass 1984, Nádori–Antal 1985, Lévai 2002).

Napjainkban hasznos lenne egy értelmező sportszótár az általam tárgyalt szaknyelvi problémák megoldásához.

A sporttal kapcsolatos idegen nyelvi igény általában a következő esetekben lépett fel:

- A nemzetközi szervezetek által kiadott szabálykönyvek, versenynaptárak, esetenként egyes közlemények, versenykiírások fordítása stb.
- Nemzetközi versenyeken való részvétel, hazai nemzetközi versenyek szervezésével kapcsolatos levelezés, fordítás, tolmácsolás.
- Nemzetközi sportszervezetekben való részvétel idegen nyelvi háttérének a biztosítása.
- Külföldi eredmények, események sajtón keresztül való követése.

A közelmúltban megjelentek olyan új sportágak, amelyek fogalmi és terminológiai rendszere nem ismert hazánkban. A rövid idő alatt népszerűvé vált sportok idegen terminusai elterjedtek és rövid idő alatt meghonosodtak. Sok esetben az idegen terminusok által jelölt fogalmak nem közismertek, még olyan is előfordul, hogy

egyes szűkebb csoportok által adott értelmezések és terminológiai jelölések eltérnek egymástól. Ennek az a következménye, hogy az e sportokkal kapcsolatos információkat csak a beavatottak szűk köre érti pontosan. Ez a nyelvi állapot gátja lehet az adott sport további népszerűség-növekedésének. Ennek kiküszöbölésére az interneten is számos szótárt és szójegyzéket lehet találni, amelyek ezeknek az új sportoknak a lexikáját tartalmazzák több nyelven, értelmezésekkel, definíciókkal.

A gazdaság és a sport összefonódása következtében a sportokkal kapcsolatosan használt terminusok között nagy számban jelentek meg a jog, a gazdaság, a pénzvilág, az igazgatás, a hivatali nyelv terminusai, és nyelvi normái (vö. Fóris–Bérces 2005). A sportnyelvi változások egyik része azért jön létre, mert a sport más területeken is megjelenik, így pl. a wellnessben, a gyógyításban, a marketingben. Az egyes szakmai területek összefonódása következtében előálló nyelvi hatás valamennyi érintett szaknyelvre vonatkozik.

A sportnyelv helyzetét jelentősen megváltoztatta a nemzetközi kapcsolatok kiszélesedése, a sportesemények gyakoriságának növekedése, a kommunikációs folyamatok felgyorsulása. A gyakori, hosszabb-rövidebb időtartamú versenyek, külföldi „munkavállalások” azt igénylik, hogy a vezetők, edzők többsége és maguk a sportolók is a korábbinál lényegesen nagyobb számban ismerjenek jól idegen nyelveket, ennek legyen része az általuk művelt sport nyelvének területe, és annak terminológiája (vö. Bérces 2004a).

Az írott sajtó sportrovatai, a rádió- és TV-közvetítések nagy tömegekhez szólnak, ezért az újságírók, sportriporterek nyelvhasználata példa a magyar vagy idegen nyelvű terminusok elterjedésében. Ennek következtében egyfajta példamutatásként értékelhető a sportnyelvnek a magyar nyelvhasználatban játszott szerepe (vö. pl. Bánhidi 1971, Feleki 1978, Pottyondi 1999). A terminológiai rendezetlenség szükségszerűvé teszi az idegen szavak használatát. Ilyen példák sorát szolgáltatják a Távol-Keletről hozott sportok (pl. *budo*, *kendo*, *aikido*), de gyakoriak a nyugati eredetűek is (pl. *kite*, *rafting*, *bungee jumping* és más extrém sportok).

A sportnyelv egyik nagy problémaköre az új sportágak idegen terminusainak a magyar nyelv rendszerébe való beillesztésének az elmaradása. Gyakori, hogy egyes sportágakban a magyar nyelvű kommunikációban nehezen kezelhető (fonetikailag, morfológiailag nem adaptált stb.) idegen szavakat használnak és nincs arra mutató jel, hogy ezeknek a magyar nyelvbe való beillesztésére lépések történnének.

A nem tisztázott nyelvhasználat mellett még nagyobb gondot jelent a nyelvi jelhez csatlakozó fogalom tisztázatlansága. Sok esetben egy-egy terminus szóalakja a tartalmi jegyek ismerete nélkül használatos, egyedi elképzelés alapján alakul ki a hozzávetőlegesen ismert fogalom tartalma. Egy másik problémakör, hogy a sportnyelvben is gyakran megjelenik a korábban már jól magyarított terminusoknak régi vagy újabb terminusra való cserélése (pl. *nyílt bajnokság* > *Open*; *Forma* > *Formula*; *mérkőzés* > *meccs*; *női talajtorna* > *modern gimnasztika*, *ritmikus sportgimnasztika*; *egyres* > *szingli*; *kezezés* > *hends*; *szurkoló* > *drukker*; *agyaggalambblövés* > *trapp*, *skeet*. Ebben a folyamatban a tömegkommunikáció felelőssége jelentős.

A nyelvi közlés érthetősége, az információ tartalmának világos kifejezése minden gazdasági, kereskedelmi és szolgáltató ágazatnak alapvető érdeke, hiszen a felhasználók meggyőzése, a kínálat értékesítése csak így biztosítható. Fontos tehát, hogy a szakma fogalmai pontosan legyenek meghatározva, és a fogalom lényeges tulajdonságait a terminusok visszatükrözzék. Így kapcsolódik össze a gazdasági érdek és a nyelvi egyértelműség.

A sportlexikográfia

A *harmadik fejezetben* tisztázom a sportlexikográfia és a sportterminológia fogalmát, megfogalmazom sportlexikográfiai kutatásaim legfontosabb eredményeit, valamint összegzem a vizsgálataim tárgyát képező, magyar nyelvű címszavakat is tartalmazó sportszótárak részletes elemzéseinek konklúzióit. Részletesen elemzem a nyomtatott és az online sportszótárakat, valamint a fejezet elején ismertetem az alapfogalmakat, amelyek egyben a sportlexikográfiai munkák egységes szemléletének kialakítását is segíthetik. A disszertációban bemutatott adatok azt bizonyítják, hogy az egyre szélesedő sporttevékenység sportszótárak készítését sürgeti, de a megindult munkálatokba bekapcsolódó, sportban járatos szerzők nem kapnak megfelelő lexikográfiai segítséget. A disszertáció irodalmi összefoglalójának az is a célja, hogy előkészítse és hozzájáruljon a szótárakra vonatkozó ismeretek terjesztéséhez, mint ez az Európai Unió ajánlásokban (Hartmann 1999) megfogalmazásra került.

A *sportlexikográfia*, Hartmann és James lexikográfia-definíciójából kiindulva, a sport, sporttudomány, testnevelés, rekreáció, wellness, valamint segédtudományaik és részterületeik szókincsét rendszerező kézikönyvek, szótárak, enciklopédiák, lexikonok gyakorlati összeállításával és elméleti értékelésével foglalkozó alkalmazott nyelvészeti tudományág (vö. Hartmann–James 1998).

A *sportszótár* fogalmat a Fóris által adott általános értelmű definíció szerint határozom meg: a *sportszótár* olyan egy- két- vagy többnyelvű strukturált adatbázis, amely – hordozótól függetlenül – a sport szakszavainak, kifejezéseinek, fogalmainak jelentését, eredetét, egyszóval jellemzőit, és ezeknek adott szempontok szerint, kulcsszavakkal történő osztályozását tartalmazza (vö. Fóris 2002: 21). Tehát a Fóris által emlegetett „meghatározott korpusz” a sport témakörére szűkül.

A sport szókincsét tartalmazó segédkönyvek összegyűjtése, rendszerezése és vizsgálata alapján arra a következtetésre jutottam, hogy a lexikográfiai munkák címei nem adnak biztos támpontot annak eldöntéséhez, mit is sorolhatunk a sportszótárak közé. A fentiek alapján sportszótárnak (lexikográfiai típusú műnek) számítom a következő címeken szereplő adatbázisokat is: *versenyszabályzatok szójegyzéke, kifejezés-gyűjtemény, kézikönyv, glosszárrium, ABC, enciklopédia, lexikon, nagykönyv, biblia, szótár, szókincs, terminológia, nomenklatúra, szólista, teaurusz, atlasz, katalógus.*

A sportszótárak tárgyak alapján korlátozódhatnak csak egy sportágra, vagy sporttudományi területre (pl. Schiffer 1996), de lehetnek általános sportszótárak is (pl. Antal – Sass 1984).

A többnyelvű sportszótárak közül részletesen elemeztem egy külföldi megjelenésű, magyar szószedetet is tartalmazó sportszótár struktúráját és tartalmát: Herbert Haag és Gerald Haag *Dictionary. Sport. Physical Education. Sport Science* című (Haag–Haag 2003) többnyelvű sportszótárát, mely mind a szerkezete, mind a tartalma alapján meghatározó jelentőségű a poliglott sportlexikográfiában.

A vizsgált *kétnyelvű* sportszótárak közül Mónus András angol-magyar, magyar-angol *Sportmenedzser-szótárát* (Mónus et al. 1999), majd az *egynyelvű* sportszótárak közül a *Magyar Sportenciklopédiát* (Lévai 2002) elemeztem szerkezeti és tartalmi szempontból.

Az online szótárak tanulmányozása során megállapítottam, hogy magyar nyelvű szótárak színvonala egyenetlen. Egyes esetekben a szerzőik mindennemű nyelvszemléti, vagy lexikográfiai ismeret nélkül fognak hozzá a szótárkészítéshez, máskor meg éppen a sportszakmai szakértelem hiányát fedezhetjük fel jó megjelenésű lexikográfiai munkákban.

A nyomtatott szótárak mellett az internet adta lehetőségek következtében nagyszámú sportszótár található a világhálón, ezek pedig struktúrájukban, szószámukban és jelentésmegadásuk módjában jelentősen különböznek a nyomtatott szótáraktól. Az általam vizsgált online szótárakra jellemző, hogy készítőik nem élnek a digitális adatrögzítés és keresés adta lehetőségekkel, szótáraik mindössze a papírszótárak elektronikus másai – ez a következtetésem egybecseng Prószéky és Kis megállapításaival (Prószéky–Kis 1999).

Külön figyelemmel vizsgáltam a harcművészeti online szótárakat, mivel egyszerre jelennek meg bennük a technika által biztosított újfajta szerkesztési lehetőségek, az új sportok speciális terminológiai nehézségei, a kulturális hagyományokból származó kötöttségek és ezen sportágak társadalmon belül betöltött szerepéből adódó különlegességek. Disszertációmban példaként a *kyokushinkai karate* terminológiai rendszerét az általános *sport* gyűjtőfogalomból kiindulva mutatom be.

Nagy szükség van poliglott sportszótárak és sportadatbázisok létrehozására, és különösen fontos, hogy a sportnyelvben használatos, és a szótárakban megjelenő terminusoknak ne csak a megnevezését ismerjük, hanem az adott fogalmak pontos jelentését is (Fóris 2005). Ezért különösen fontos az értelmező sportszótárak készítése,

nem csak a nemzetközi porondon, hiszen magyar területen, magyar nyelven is hiánypótló volna egy hasonló, magyar nyelvű kézikönyv kiadása.

Megállapítom, hogy jól használható szakszótárak valamint a sportszótárak szerkesztésének alapfeltételei a következők: szakmai ismeretek (a szaknyelv, illetve a sportnyelv alapos ismerete); megfelelő nyelvészeti - és informatikai ismeretek; legalább egy idegen nyelv, valamint a lexikográfia elméleti és gyakorlati kérdéseinek ismerete, a felhasználói kör igényeinek ismerete és figyelembe vétele, valamint nagy munkabírású szakemberek összehangolt csapatmunkája (vö. Fóris 2002, 2004, Bérces 2004c, 2006). Mivel a fenti kritériumok mindegyikének nagyon nehéz megfelelni, viszonylag kevés szakszerű sportszótár készült Magyarországon.

A sport terminológiája: egy új terület, a wellness

A *negyedik fejezetben* egy új terület, a *wellness* rendszerét és lexikográfiai segédeszközeit vizsgálom, mely magyar nyelvészeti kutatásoknak eddig nem képezte tárgyát. A gazdaságban, kultúrában, társadalomban lejátszódó gyors változások következtében a nyelvi infrastrukturális feltételek megteremtése is új szemléletű megközelítést igényel. A vizsgálatom témájául választott *sport* az utóbbi másfél évtizedben jelentős változásokon ment át, szerepe és jelentősége alapvetően átalakult, amelynek a sportnyelvre is lényeges kihatásai vannak.

A disszertációban elemzésre kerülő *wellness* gazdasági iparággá nőtte ki magát, a szolgáltatóipar fontos része. Terminológiájának leírása, a terminológiai rendszerének tisztázása, terminusainak rögzítése gazdasági érdek. A sport, a gazdaság, a nyelvészet interdiszciplináris együttműködése ezen a területen is elengedhetetlen. Ez a sokrétű kapcsolatokkal rendelkező terület kiváló lehetőséget biztosít a nyelvi változások folyamatának tanulmányozására.

A terminológia témakörében Fóris Ágota összefoglaló munkájára támaszkodom (Fóris 2005: 103-109), melyben általános képet ad a terminológia napjainkban kialakult helyzetéről és a terminológiai rendezés feladatairól, valamint az éppen kialakulóban lévő szaknyelvek speciális helyzetét mutatja be (vö. Fóris 2006). Ezeknek a szaknyelveknek a főbb gondjai abból adódnak, hogy (1) az esetek többségében korábban kialakult szaknyelvek fogalom- és terminuskészletére épülnek, de a fogalmak jelentése módosul az új környezetben, (2) nincs az új szaknyelvnek terminológiai hagyománya, a terminusok rendszerbe állítását az alapoktól kell/kellene kezdeni, (3) az új terminusok más nyelvekben már meghonosodtak, ezért a szakmai tartalom átvételével együtt jár a nagyon erős nyelvi hatás, (4) több esetben a jelentős kulturális és nyelvi különbségek a fogalmi–terminológiai megfeleltetésben különleges nehézségeket támasztanak (pl. a Távolság-Keletről származó sportok nyelvei).

A *wellness* terminológiájával kapcsolatos vizsgálataim eredményei a következők:

A *wellness* tagadhatatlanul a modern, egyre inkább szolgáltatásokon alapuló gazdaság egyik vállalkozása, mely egy fizetőképes célréteget feltételez. Talán ez az egész koncepció egyik legellentmondásosabb pontja, hiszen a *wellness* szemléletet – legalábbis egy részét – már iskoláskorban kellene elsajátítani, elsősorban a helyes táplálkozási és testgyakorlási szokások kialakításával. Ugyanakkor üzleti mivolta miatt

csak nagyon szűk réteg engedheti meg magának (mind anyagilag, mind időbeosztás szempontjából) rendszeresen a wellness-hotelek látogatását vagy a klubtagságot. Újabb ellentmondás rejlik abban, hogy a wellness mozgalom a „vissza a természethez” filozófiáját hirdeti, de mindezt elsősorban mesterséges körülmények között, lehetőleg egy tető alatt igyekszik biztosítani.

A wellness fogalomköre egymástól független szakterületek, tudományok, szolgáltatások, kereskedelem, sport stb. terület fogalmait öleli fel, így a betegségek megelőzése, a helyes táplálkozás, szépi wellness kezelések leírásában rengeteg fogalmat kölcsönöz a biológia, a biokémia, az orvostudomány, a gyógyszeripar, a kozmetika, a biológia, az anatómia fogalmi rendszeréből. A wellness testkultúrát érintő területei pedig a fizika, biofizika, sport, edzéstudomány fogalomköréből merítenek.

Gyakori, hogy egy-egy tudományág csak közvetítőként működik, tovább specializálódott terminológiát kölcsönöz a wellnessnek. Ilyen például az orvostudomány, amelyen keresztül a kémia, biológia, orvosi műszerek stb. terminusai kerülnek át. Természetesen sok más szaknyelvből is találunk átvett szavakat például a *kardio edzés, aerob edzés, anaerob edzés, capoeira-aerobik, core-board, csi-kung, hypoxi trainer, intervall edzés, kerékpár-ergométer, köredzés, pilates, power-jóga, rekortán pálya, spinning, Pilates, Kneipp-medence*.

A wellness ma használatos magyar terminológiájának a kialakítása idegen nyelvi átvételekkel és különböző magyar szakterületek terminusainak átvételével történt. Ezek a terminusok azonban még nem képeznek egy olyan rendszerezett sokaságot, amely belső kapcsolataival áttekinthető rendszert alkotna.

A wellness multikulturális jelenség, mivel egyrészt a nyugati civilizáció szülötte, másrészt a világ minden tájáról táplálkozik, térbeli és időbeli határok nélkül (pl. *amerikai spa-felfogás, arab iszapfürdő, finn szauna, japán shiatsu, thai masszázis, skót zuhany, szanszkrit orvosi tanulmányok, török fürdők*).

A wellness a testkultúra művelésének teljes eszköztárát és rendszerét használja. Ebben a vonatkozásban a klasszikus tömegsport és a wellness bizonyos elemei mind a cél megjelölése, mind a megvalósítás módjában közel állnak egymáshoz. Különbség közöttük a sporttevékenység szervezeti formájában, a választás speciális céljában és a kivitelezés körülményeiben van. A wellness szolgáltatások között nagy számban található a hagyományos és az újabb sportok különböző formája.

A wellnesshez legközelebb álló fogalom a *spa*, melyet gyakran teljes szinonimájaként kezelnek a szakirodalomban.

A *fitness* egy adott mozgáscsoport rendszeres végzésén és a tudatos táplálkozáson keresztül célozza meg az egészséges életmód kialakítását. A wellness által hirdetett test, lélek és szellem harmóniájának megteremtéséhez a rekreációs tevékenységek is hozzájárulnak, ezért szükséges a *rekreáció* terminus jelentésének definiálása is, mely Kovács Tamás Attila szerint így hangzik: „Azokat az egyéni és társadalmi érdekeket kielégítő, pozitív magatartásformákat, amelyek az ember jó fizikai, szellemi és szociális közérzetének a megteremtésére, a kreatív cselekvőképesség és az optimális teljesítőképesség meg-, ill. újraértelmezésére, valamint megújítására irányulnak és pozitív (lelki) élménnyel járnak, rekreációnak nevezzük. A rekreáció célja az ember egészségének megszilárdítása, illetve szükség szerinti megújítása; a harmonikus életvitel kialakítása; az optimális szellemi és fizikai teljesítőképesség állandósítása” (Kovács 1998).

A *wellness és a turizmus* kapcsolata abból fakad, hogy wellness szolgáltatások bizonyos része csak speciális adottságú helyeken (síelés, hegyi túrák, gyógyfürdők, barlangi klíma stb.), illetve célszerűen épített és felszerelt intézményekben biztosíthatók. A *wellness turizmus* terminológiájának egységessége elengedhetetlen kritériuma a sikeres marketing stratégiának.

A wellness turizmus sikeres működésének egyik összetevője a vendéglátás bekapcsolása a szolgáltatások körébe. Ezen a ponton kapcsolódik össze a wellness, a vendéglátóipar, a táplálkozás-tudomány.

A wellness egyik legfontosabb területe a sporttudományon alapszik, így mind a mozgáskultúra mind a testnevelés szókincsét használja (pl. *aerob edzés, capoeira-aerobik, core board, szteppad, csi-kung, dehidratált állapot, drilling, hypoxi trainer, stretching, thai-bo*).

A sporttudomány részterülete, a sporttáplálkozás tudománya szintén sok új terminussal gazdagítja a wellness-táplálkozás tudományát is (pl. *antioxidánsok, béta-karotin, biotin, BMI, edzésbulimia, fitneszkór, folsav, inzulin, izotóniás sportital, kalória, koleszterin, Norbi Update módszer, poliszacharidok, testzsírszázalék*).

A wellnesen belül a relaxációs technikák közé sorolható terminusok: *body and mind mozgásformák, csi-kung, hatha jóga, kineziológia, kognitív terápia, REM-alvás, teljes jógalégzés*.

A wellness célrendszeréből közvetlenül következik az orvostudománnyal és a betegellátással kialakuló kapcsolatrendszere. A wellness centrumok természetes szövetségei lettek a betegellátás hagyományos rendszerének.

A magyarországi wellness mozgalom fő intézményei oktatási intézmények (*Fitness Akadémia, IWI, MWT*, wellness hotelok (pl. *Wellness Hotel Hévíz*) és wellness klubok (pl. *Janus Wellness Club*) szoros szakmai és gazdasági együttműködésén alapszik.

A wellness tárgykör szókincsét 30 nyomtatott és online szótárban vizsgáltam meg. A *wellness* terminust közel négy évtizedes története ellenére még nagyon kevés magyar – sőt szintén korlátoznak mondható számú angol – köznyelvi szótár tartalmazza. A magyar kiadású szótárak közül kettőben kapott helyet a wellness: a *Helyesírásban* (Laczkó–Mártonfi 2004) és az *Angol-magyar nagyszótárban* (Ország–Magay 2004).

A wellness címszó szótárakban való alacsony előfordulási számának valószínűsíthetően az a másik oka, hogy a fogalom pontos meghatározása nem történt meg, ezért a jelentés megadáshoz nincs megbízható forrás a szótárak készítői számára. A hazai és nemzetközi irodalom áttanulmányozása után, a hazai terminológiai munkálatok hagyományaira támaszkodva javaslatot teszek a magyar terminus megadására.

A *wellness* szó a magyar köznyelvben és a kialakult témakör nyelvében elterjedten használt nemzetközi szó, ezért a fogalom magyar nyelvi jelölőjeként továbbra is meg kell tartani. A magyar nyelvben [velnesz] kiejtéssel honosodott meg. Ehhez az általánosan elfogadott fonológiai alakhoz lehetne (lehetett volna) illeszteni a helyesírást is, feloldva azt a bizonytalanságot, ami jelenleg sok zavart okoz. Az új kölcsönzésű terminusok helyesírásának problémája abból ered, hogy legtöbbjük nem szerepel a helyesírási szótárakban és egyéb kézikönyvekben sem egységes az írásmód.

A wellness szótárakban a kétnyelvű szakszótárakra, és az egynyelvű értelmező szótárakra jellemző megoldások egyaránt megtalálhatók. Bizonyos szószedetekben a címszóról a definíción túl további információt kapunk, melynek szükségessége gyakran vitatható.

A magyar nyelvű wellness szótárak szócikkei egyszerű felépítésűek, ami mögött látszik, hogy a készítés célját elsődlegesen üzleti érdekek, a reklámozás lehetősége határozta meg, és háttérbe szorult a címszóhoz kapcsolódó információk pontos megadása. Ebből következik, hogy a címszavak többségéhez nem a pontos jelentés

kerül, hanem a jelölt fogalomnak a kedvezően megítélhető jegyei. A szócikkek tipikus felépítése a következő: a címszó jelentését vagy egyszavas egyszerű megfeleltetés adja meg és nem követi magyarázat, vagy egy rövidebb körülírás, ami egyben a magyarázó rész szerepét is betölti.

Mivel a wellness terminusai idegen szakterületekről származnak, a jelölt fogalmak más-más jegyei bírnak jelentőséggel, mint az eredeti helyükön. A wellness fogalomkör terminológiája kialakításának az lenne a feladata, hogy határozza meg saját területén a fogalom pontos tartalmát attól függetlenül, hogy magyar vagy idegen lexéma, vagy valamilyen kód jelöli-e a terminust (vö. Fóris 2005).

A magyar wellness szótárak lexikográfiai megalapozottsága hiányos. Az látszik, hogy a wellness lexikográfia kezdeti lépéseit nagyon magára hagyva, kellő szervezettség, tudományos és anyagi támogatás nélkül igyekszik eredményesen megtenni.

Szembetűnően alacsony egyes szótárakban a magyar hangzású és írásmódú címszavak előfordulásának aránya.

A magyar nyelvű wellness szakirodalom még gyerekcipőben jár. A XXI. század küszöbén jelentek meg a – gyakran angol és német közvetítéssel érkező, külföldi kiadói kézben tartott – népszerűsítő, színes életmód magazinok, mint a *Wellness Magazin*, *Diéta és Fitness Magazin*, *Fittinfo*, *Spa Menedzser*, *Sportpiac*, *Természetgyógyász*, *Tudomány és Fitness*, melyek meghatározóak a wellness-terminológia kialakulásában és népszerűsítésében.

Az ultramaratoni futás – egy többnyelvű ultrafutó sportszótár

A disszertáció ötödik fejezetében az ultramaratoni futás terminológiájának bemutatására, valamint az első poliglott ultrafutó szótár szerkesztése során összegyűjtött tapasztalataim összefoglalására vállalkoztam (Bérces 2003F, 2004c). Mivel elsősorban nemzetközi versenyeken mérettetik meg magukat az ultramaratoni futók, ahol a versenyek résztvevőinek nyelvi és kulturális háttere heterogén, szükségesnek bizonyult többnyelvű ultrafutó szótár létrehozása. A szótár szerkesztési problémái, a lexikográfiai és terminológiai megoldások lejegyzése indokolta e fejezet megírását.

A többnyelvű ultrafutó szótár létrehozását az is indokolja, hogy az ultramaratoni futás terminológiájával sem magyar, sem a nemzetközi szakirodalomban nem foglalkoztak még.

Az ultramaratoni futás terminus (más néven ultrafutás, nagyon hosszú futás, szuper-hosszú távfutás, vagy szupermaratoni, azaz maratoni távúnál (42,196 kilométernél) hosszabb futás gyakran még a sportszótárakból is kimarad, pedig a legtöbb nyelven külön lexéma van rá (vö. Lévai 2002). Angolul „ultramarathon”, vagy „ultra running”, németül „Ultralangstreckenlauf”, oroszul „сверхмарафон”, finnül „ultra juoksu”, franciául „course de grand fond”, vagy „la course au-delà du marathon”, olaszul „ultramaratona”, hollandul „ultralopen”, norvégül „ultraløping”, vagy „ultramaraton løping”, horvátul „supermaraton”, törökül „süpermaratonu” vagy „süpermaratonu logosu”, görögül „υπερμαραθωνίων δρόμων”, mandarin kínaiul pedig:

超級馬拉松

Az ultrafutásról szóló fejezetben összefoglalom a sportág történetét és ismertetem a sztenderd versenytávokat, illetve -tartamokat (pl. 50 km, 100km 100 mérföld, 12 óra, 24 óra), -típusokat (pl. országúti-, stadion-, fedettpályás) és helyszíneket (pl. Athén – Spárta, Firenze – Faenza, Bécs – Budapest, Los Angeles – New York, Békéscsaba – Arad – Békéscsaba, Balaton, Winschoten, Boston, Wörschach). Bemutatom az ultrafutás nemzetközi és hazai szervezeteit (UMSZ, IAU, EAU), versenyrendszerét és kiemelem a szakmában nem jártas olvasók számára a leggyakoribb terminusokat és azok definícióit (pl. *abszolút helyezés, frissítőzőzóna, részidő, negatív sor, iramdiktálás, VO2max, nyugalmi pulzus, savasodási küszöb, Bécs-Budapest, Spartathlon, DNF, IAU*).

A bemutatott ultrafutó szótár magyar címe: *A Többnyelvű társalgási szótár hosszútávfutók részére* (Bérces 2003F). Munkámat a tajvani 100 kilométeres világbajnokság résztvevőinek szerkesztetem kísérleti jelleggel. Célom volt a kommunikáció megkönnyítése közvetlenül a versenyen, illetve az azt megelőző napokban.

A társalgási gyűjtemény egyfajta frazeológiai szótár. A szótár mondatszintű feldolgozásának két fő oka van: (1) Konkrétan a verseny során szükséges szakmai jellegű kérdések és a válaszok nagy része prognosztizálható volt (pl. *Mikor lesz az eredményhirdetés? Gratulálok! Hol kell leadni a chipet?*) (2) A szerkesztői munka minőségének biztosítása érdekében, valamint abból kiindulva, hogy az angol volt a munkanyelv, sok félreértést és hibát lehetett kiküszöbölni a mondatszintű feladatkielöléssel. A tizenkétnyelvű társalgási gyűjteményt azért sorolom a szakszótárakhoz, mert kizárólag a szakmabelieknek készült, sikeres használati lehetősége egy konkrét színhelyhez, a versenyhez kötődik, szókincsének egy része csak a bennfentesek számára egyértelmű. Itt hivatkozom Fóris osztályozására is, aki szerint „kétféle értelemben nevezhetünk egy szótárt szakszótárnak: a) ha a lexika osztályozásának szempontja miatt szűk szakmai érdeklődésre tarthat számot, b) vagy ha korpuszként az általánostól eltérő változat került kiválasztásra” (Fóris 2004).

A szótár korpuszának létrehozása ugyanolyan módszerrel történt, mint a hagyományos szótárakénál. A fordítások megszervezésében nyújtott segítséget a számítógép. A team működéséhez szükség volt egy kiváló informatikusra, nyelvészre és szakemberekre és az angol szaknyelvet is jól ismerő ultrafutókra. Disszertációmban összefoglalom a gyűjtemény elkészítésének alapelveit, szerkesztési módját, és tanulságait és több példát is bemutatok a tizenkét nyelvű (angol, német, holland, francia, olasz, spanyol, portugál, magyar, cseh, orosz, japán, mandarin kínai) szócikkek közül.

A felhasználók visszajelzései szerint az ultrafutó társalgási gyűjtemény jelentősen megkönnyíti a sportolók kommunikációját a nemzetközi versenyeken, illetve speciális nyelvtanulási segédeszközként is szolgál. A társalgási gyűjtemény újabb kiadásai könnyen aktualizálhatók, illetve több nyelvvel bővíthetők további ultramaratoni versenyeken. A bemutatott szótár mintájára, a tapasztalatok figyelembe vételével 2005-ben és 2006-ban a 24 órás világbajnokságra egy tizennégy-nyelvű (angol, francia, olasz, japán, orosz, német, lengyel, cseh, holland, ukrán, magyar, kínai, török, finn), 104 kifejezést tartalmazó szótár is készült, amelyet Ausztriában Wörschachban, majd

Tajpejben Tajvanon adtak ki és a szerző megbízást kapott a következő 24-órás-Európa-bajnokság frazeológiai gyűjteményének szerkesztésére (Bérces 2005F, 2006F).

Összefoglalás

Disszertációmban először áttekintem a magyar sport és a sportnyelv fejlődését, majd bemutatom a sport és a sportnyelv változásának tendenciáit. Külön részletezem a sport és a gazdaság, valamint a sport és a társadalom kapcsolatát. Meghatározom a sportlexikográfia és a sportterminológia fogalmát, tisztázom a lexikográfiai és terminológiai alapfogalmakat. Elemzem a sportlexikográfia kérdéseit, ezen belül több szempont alapján vizsgálom a hagyományos, más néven nyomtatott sportszótárakat, és az online sportszótárakat, amelyek közül néhány konkrét szótárt részletesen bemutatok a struktúra és a tartalom szempontjából. A nemzetközi sportlexikográfiai kutatások eredményeit elsősorban a német, másodsorban az angol nyelvű irodalom alapján dolgozom fel. Részletezem a magyar sportlexikográfia nemzetközi sportnyelvi kutatásokban betöltött szerepét. A disszertáció egyik fejezete tartalmazza az alig fél évtizede megjelent *wellness* fogalomkörének és terminológiájának nyelvészeti vizsgálatát nyomtatott és online források alapján. Végezetül egy vezetésemmel készült poliglott ultrafutó sportszótár szerkesztésének tanulságait tárgyalom.

Függelékek

Az első függelékben található egynyelvű magyarázó szójegyzék (*Wellness vizsgálati korpusz*) azokat az autentikus, wellness szakirodalomban megjelentetett, gyakran ellentmondásos, hiányos, szakszerűségében megalapozatlan, illetve szélsőséges értelmezéseket tartalmazza, amelyeket a terminológiai vizsgálataimhoz összegyűjtöttem és abban a reményben teszem közzé, hogy mások számára is hasznos a gyűjtemény, mely további kutatások alapjául szolgálhat, de amely feltétlenül továbbfejlesztendő.

A második függelékben a *wellness*, *physical fitness*, *health* terminusok meghatározásait teszem közzé össze angol, német, olasz nyelvű források alapján.

A harmadik függelék pedig az online sportlexikográfiai és -terminológiai források gyűjteményét tartalmazza.

A tézisekhez felhasznált irodalom

- A. JÁSZÓ ANNA – BÓDI ZOLTÁN (szerk.) (2002): *Szociolingvisztikai szöveggyűjtemény*. Budapest: Tinta Könyvkiadó.
- BAKONYI ISTVÁN – NÁDAI JULIANNA (szerk.) (2004): *A többnyelvű Európa*. Győr: Széchenyi István Egyetem Idegen Nyelvi és Kommunikációs Tanszék.
- BÁNHIDI ZOLTÁN (1971): *A magyar sportnyelv története és jelene. Sportnyelvtörténeti szótárral*. Budapest: Akadémiai Kiadó.
- BÁRCZI GÉZA (1935): Sportnyelvújítás. *Magyarosan* IV. 157-160.
- BEARD, ADRIAN (1988): *The Language of Sport*. London, New York: Routledge.
- BÉRCES EDIT (2004a): Egy pohár víz aranyat ér. Szakmai társalgás ultrafutóknak. *Magyar Edző*. 2004, 1: 40-42.
- BÉRCES EDIT (2004b): Az analfabétizmustól a kétnyelvűségig. A gazdasági csoda tükröződése Tajvan iskolarendszerében. I-II. *Zalai Tanügy*. 2004, 3: 15-22., 2004, 4:10-16 .
- BÉRCES EDIT (2004c): *Többnyelvű társalgási szótár hosszútávfutók részére*. In: CS. JÓNÁS ERZSÉBET – SZÉKELY GÁBOR (szerk.): 314-320.
- BÉRCES EDIT (2006a): *Online sportszótárak magyar nyelven*. In: KLAUDY–DOBOS (szerk.): 253-258.
- BEYER, ERICH (1960): *Beiträge zu Lehre und Forschung der Leibeserziehung*. Band 4. Die amerikanische Sportsparche. Schorndorf bei Stuttgart: Verlag Karl Hofmann.
- DANKERT, HARALD (1969): *Sportsprache und Kommunikation*. Tübinger Vereinigung für Volkskunde:Tübingen Schloss .
- FÁBIÁN PÁL (1984): *Nyelvművelésünk évszázadai*. Budapest: Gondolat Kiadó.
- FELEKI LÁSZLÓ (1978): A rajttól a röplabdáig. (Hogyan vált magyarrá sportnyelvünk?) *Magyar Nyelvőr* 102, 1: 1-7.
- FÓRIS ÁGOTA – BÉRCES EDIT (2005): Sport, gazdaság, terminológia. *Tudásmenedzsment* VI, 2, 117-127.
- FÓRIS ÁGOTA (2002): *Szótár és oktatás*. (Iskolakultúra könyvek 14.) Pécs: Iskolakultúra.
- FÓRIS ÁGOTA (2004): *A szakszótárírás jelene és jövője*. In: BAKONYI – NÁDAI (szerk.): 286-295.
- FÓRIS ÁGOTA (2005): *Hat terminológia lecke*. (Lexikográfia és terminológia

- kézikönyvek 1.) Pécs: Lexikográfia Kiadó.
- FÓRIS ÁGOTA (2006): A terminológiai szemlélet szerepe a szakmai kommunikációban. *Tudásmenedzsment*, VII, 2, megjelenés alatt.
- GRÉTSY LÁSZLÓ (2002): *A szaknyelvek és a csoportnyelvek jelentősége napjainkban..*
In: A. JÁSZÓ – BÓDI (szerk.): 94-98.
- HAAG, HERBERT – HAAG, GERALD (2003): *Dictionary. Sport. Physical Education. Sport Science. (with indices in German, French, Spanish and a CD with indices in twelve languages)*. Kiel: Institut für Sportwissenschaften.
- HARTMANN, REINHARD R.K. – JAMES, GREGORY (1998): *Dictionary of Lexicography*. London, New York: Routledge.
- HARTMANN, REINHARD R.K. (szerk.) (1999): *Dictionaries in language learning. Recommendations, national reports and thematic reports from the TNP sub-project 9: Dictionaries*. Thematic Network Project in the Area of Languages. Berlin.
- ISTVÁNYI CSABA (2000): Gondolatok a sporttudományról. *Kalokagathia*. 1-2 sz. 7-18.
- KISS GÁBOR – ZAICZ GÁBOR (szerk.) (1997): *Szavak-nevek-szótárak. Írások Kiss Lajos 75. születésnapjára*. Budapest: MTA Nyelvtudományi Intézet.
- KLAUDY KINGA – DOBOS CSILLA (szerk.) (2006): *A világ nyelvei és a nyelvek világa. A XV. MANYE Kongresszus előadásai. Miskolc. 2005. április 7-9. (A MANYE Kongresszusok előadásai 2.) Vol 2/2. MANYE – Miskolci Egyetem, Pécs – Miskolc, 2006.*
- KURTÁN ZSUZSA – STURCZ ZOLTÁN – WIWCZAROSKI, TROY B. (szerk.) (2005): *Porta Lingua 2005. Szakmai nyelvtudás – szaknyelvi kommunikáció*. DEATC, Debrecen.
- MEZŐ FERENC (1961): *Örök ifjúság*. (2. kiadás) Budapest: Sport.
- MUROMOTO, WAYNE (2003a): Martial Art Terms and Definitions. (1) Budo and Bujutsu. *The Budo Journal of Japanese Martial Arts and Culture*. <http://www.furyu.com/onlinearticles/Defs1.html> (hozzáférés: 2005. 10.10)
- MUROMOTO, WAYNE (2003b): Martial Art Terms and Definitions. (2) Sensei, Sampai and Other Terms Used in Training. *The Budo Journal of Japanese Martial Arts and Culture*. <http://www.furyu.com/onlinearticles/Defs2.html> (hozzáférés: 2006. 02. 02.)
- PINTÉR CSABA (2005): A testépítés lexikája. *A Magyar Nyelv Háza*:
http://magyar.fok.hu/nymuhely/ny_ved/pinter.htm (hozzáférés: 2006.07.25.)

- POTTYONDI NÓRA (1999): A labdarúgás szakkifejezéseinek változása a magyar nyelvben. *Magyar Tudomány* 11, 1359-1361.
- PRÓSZÉKY GÁBOR – KIS BALÁZS (1999): *Számítógéppel emberi nyelven*. Bicske: SZAK Kiadó.
- PRÓSZÉKY, GÁBOR (1997): *Szótárírási szempontok a számítógépes nyelvi programok korában és korábban*. In: KISS-ZAICZ (szerk.): 326-335.
- RECKE, PETER (1971): *Die französische Sportsprache*. Schorndorf bei Stuttgart: Karl Hofmann.
- SCHIFFER, JÜRGEN (2003): *Diskussion: Englisch als internationale Sprache der Sportwissenschaft*
<http://www.hofmann-verlag.de/sw/pdfs/Zusammenfassungen-1-03.pdf>
 (hozzáférés: 2006. 03. 03.)

A tézisekhez felhasznált nyomtatott források

- ANTAL ZOLTÁN – SASS TIBOR (szerk.) (1984): *A magyar sport kézikönyve*. Budapest: Sport Lap és Könyvkiadó.
- BÉRCES EDIT (szerk.) (2003F): *Ultra Conversations. Useful Short Phrases and Dialogues for 100K Runners*. In: FRANK KUO (ed.) *Guide for International Runners Beyond the Limitation*. IAU-IAAF, Tainan County Government, China Motor Corporation, Chinese Taipei Road Runners Association, Taiwan. 19-51.
- BÉRCES EDIT (szerk.) (2005F): *Ultra Sentences. Special Language Aid for 24-Hour Runners*. In: HARALD SCHERZ. *24 Stundenlauf. Weltmeisterschaft und Benefizlauf, Wörschach* 2-53.
- BÉRCES EDIT (szerk.) (2006F): *Multilingual Conversation Book for Ultrarunners*. Taipei, Taiwan: Soochow University.
- HEPP FERENC (szerk.) (1960): *Hétnyelvű sportszótár. Labdarúgás*. Budapest: Terra.
- ÉrtSz 1962 = BÁRCZI GÉZA – ORSZÁGH LÁSZLÓ (vezető szerk.), MTA Nyelvtudományi Intézete (1962): *A magyar nyelv értelmező szótára*. Budapest: Akadémiai Kiadó
- HAAG, HERBERT – HAAG, GERALD (2003): *Dictionary. Sport. Physical Education. Sport Science. (with indices in German, French, Spanish and a CD with indices in twelve languages)*. Kiel: Institut für Sportwissenschaften.

Kormányrendelet 169/2000 (IX.29.) az egyes tudományterületekhez tartozó tudományágak, valamint a művészeti ágak felsorolásáról

http://www.om.hu/letolt/felsoo/03mell2_tudagak_kormrend.pdf

KOVÁCS TAMÁS ATTILA (1998): A rekreáció fogalma, értelmezése. I-II. *Sporttudomány* 2, 9-13, és 3, 16-19.

KOVÁCS TAMÁS ATTILA (2004): *Rekreáció*. Budapest: Fitness Akadémia.

LACZKÓ KRISZTINA – Mártonfi ATTILA (szerk.) (2004): *Helyesírás*. Budapest: Osiris Kiadó.

LÉVAI, GYÖRGY (főszerk.) (2002): *Magyar sportenciklopédia I-II*. Budapest: Kossuth Kiadó.

MÓNUS ANDRÁS et al. (1999): *Angol-magyar, magyar-angol Sportmenedzser-szótár*. Budapest: Fair Play Sport.

NÁDORI LÁSZLÓ – Antal ZOLTÁN (szerk.) (1985): *Sportlexikon I-II*. Budapest: Sport.

ORSZÁGH LÁSZLÓ – MAGAY TAMÁS (szerk.) (2004): *Angol-magyar nagyszótár*. Budapest: Akadémiai Kiadó

SCHIFFER, JÜRGEN (1996): *Wörterbuch. Leichtathletik und Training. Englisch-Deutsch /Deutsch-Englisch. An Annotated Dictionary of Athletics and Training*. Köln: Sport und Buch Strauß.

Scontini, Paolo (2006): *Il dizionario del calcio in sei lingue*. Arnoldo Mondadori Editore S.p.A.: Milano.

SZABÓ, JÓZSEF (2002): *Rekreáció. Az elmélet és gyakorlat alapjai*. Szeged: JGYF.

ÚJVÁRI MIKLÓS (1986): *A délkelet-ázsiai harci művészetek*. Budapest: Újvári Miklós.

WE 2004 = HEIM PÁL (2004): *Wellness enciklopédia*. Budapest: EHCC.

ZOPCSÁK LÁSZLÓ (2005): *A wellness, mint karrierlehetőség*. Emberközpontú képzések. Spa Manager 2005/2.

A tézisekhez felhasznált online források

Extrem.hu (2006)

www.extrem.hu (hozzáférés: 2006.07.28.)

Glossary of Spa and Wellness Terms (2006)

<http://www.traveltowellness.com/glossary> (hozzáférés: 2006.07.28.)

Wikipédia (2006)

http://hu.wikipedia.org/wiki/Sport%C3%A1gak_list%C3%A1ja(hozzáférés: 2006.07.25)

Publikációs jegyzék

A témakörben publikált saját írások

Könyvek, könyvrészek

- Bérces Edit (2003): Ultra Conversations. Useful Short Phrases and Dialogues for 100K Runners. In: Frank Kuo (ed.) *Guide for International Runners. Beyond the Limitation*. IAU-IAAF, Tainan County Government, China Motor Corporation, Chinese Taipei Road Runners Association, Taiwan. 19-51.
- Bérces Edit (2005): *Ultra Sentences. Special Language Aid for 24-Hour Runners*. In: Harald Scherz. *24 Stundenlauf. Weltmeisterschaft und Benefizlauf*, Wörschach 2-53.

Tanulmányok folyóiratokban és gyűjteményes kötetekben

- Bérces Edit (2004): Nyelvtanulásról sportolók és edzők számára. *Zalai Tanügy*. 2:12-14.
- Bérces Edit (2004): Az analfabétizmustól a kétnyelvűségig. A gazdasági csoda tükröződése Tajvan iskolarendszerében. I. *Zalai Tanügy*. 3: 15-22.
- Bérces Edit (2004): Az analfabétizmustól a kétnyelvűségig. A gazdasági csoda tükröződése Tajvan iskolarendszerében. II. *Zalai Tanügy*. 4:10-16 .
- Bérces Edit (2004): A Pénzügyi és Számviteli Főiskola szervezeti kultúrájának elemzése I. *Zalai Tanügy*. 5: 6-16.
- Bérces Edit (2004): A Pénzügyi és Számviteli Főiskola szervezeti kultúrájának elemzése II. *Zalai Tanügy*. 6: 8-11.
- Bérces Edit (2004): Egy pohár víz aranyat ér. Szakmai társalgás ultrafutóknak. *Magyar Edző*. 1: 40-42.
- Bérces Edit (2005): Többynyelvű társalgási szótár hosszútávfutók részére. In: Cs. Jónás Erzsébet, Székely Gábor (szerk.): *Nyelvek és nyelvoktatás Európa és a Kárpát-medence régióiban. A XIV. MANYE Kongresszus előadásai. Nyíregyháza. április 5-7. (A MANYE Kongresszusok előadásai 1.)* Vol 1/1. MANYE – Bessenyei György Könyvkiadó, Pécs – Nyíregyháza, 2005. 314-320.

- Fóris Ágota – Bérces Edit (2005): Sport, gazdaság, terminológia. *Tudásmenedzsment*. 2: 117-127.
- Bérces Edit (2005): *Structural analysis of printed multilingual sport dictionaries*. In: Kurtán Zsuzsa et al. (szerk.): *Porta Lingua – 2005. Szakmai nyelvtudás – szaknyelvi kommunikáció*. DEATC, Debrecen.
- Bérces Edit (2006): *Online sportszótárak magyar nyelven*. In: Klaudy Kinga – Dobos Csilla (szerk.): *A világ nyelvei és a nyelvek világa. A XV. MANYE Kongresszus előadásai. Miskolc. 2005. április 7-9. (A MANYE Kongresszusok előadásai 2.)* Vol 2/2. MANYE – Miskolci Egyetem, Pécs – Miskolc, 2006. 253-258.
- Bérces Edit (2006): *Sportterminológia a sportszótárakban*. Közlésre elfogadva. Fasciculi Linguistici Series Lexicographica 4. Generalia, Szeged.

Kritikák, recenziók

- Bérces Edit (2004): Herbert Haag – Gerald Haag (szerk.): Dictionary. Sport. Physical Education. Sport Science. With indices in German, French, Spanish and a CD with indices in twelve languages. *Alkalmazott Nyelvtudomány*, 2: 115-118.
- Bérces Edit (2005): Sportmenedzser-szótár. *Iskolakultúra*. 5: 121-124.
- Bérces Edit (2006): Terminológia és nyelvoktatás Magyarországon. *Hírmondó. A Zala Megyei Művelődési és Pedagógiai Intézet lapja*. 2.

A témakörben tartott saját nyilvános tudományos előadások

Bérces Edit (2004): Többsz nyelvű társalgási szótár hosszútávú futók részére.

Elhangzott: Nyelvek és nyelvoktatás Európa és a Kárpát-medence régióiban.
MANYE XIV. Kongresszus, április 5-7. Nyíregyháza.

Bérces Edit (2004): Structural analysis of printed multilingual sports dictionaries.

Elhangzott: IV. Szaknyelvoktatási szimpózium. november 26-27. BME Budapest.

Bérces Edit (2005): Online sportszótárak magyar nyelven.

Elhangzott: XV. MANYE Kongresszus, április 7-9. Miskolc.

Bérces Edit (2005): A sportpiac nyelve a magyar sportsajtóban.

Elhangzott: A prioritások és a konvergencia kölcsönhatása a magyar gazdaságban. Tudományos konferencia a Magyar Tudomány Napja tiszteletére. november 10-11. BGF KKFK, Budapest.

Bérces Edit (2005): A sport címszó fogalomkörének változása a harmadik évezredben.

Elhangzott: V. Szaknyelvoktatási szimpózium. november 24-25. Debreceni Egyetem.

Bérces Edit (2006): Harcművészeti online sportszótárak

Elhangzott: XVI. MANYE Kongresszus, április 10-12. Gödöllő.

A témakörhöz szorosan nem kapcsolódó publikált, saját írások

Könyvek, könyvrészek

Bérces Edit (1991): *Business English Texts for Class Analysis*. Zalaegerszegi Pénzügyi és Számviteli Főiskola, Zalaegerszeg. 79 p.

Bérces Edit (1993): *Extended Education ESL Distance Learning Project. Facilitator's Manual*. J. Eyring (ed.) California State University, Fullerton, Extended Education. 88 p.

Tanulmányok folyóiratokban és gyűjteményes kötetekben

Bérces Edit (1999): Egy magyar őstörténet-kutató emlékére. Czeglédy Károly pályaképe. *Polvax*. (Társadalomtudományi folyóirat). 2/3: 79 – 96.

Bérces Edit (2003): Más világ. A siket kultúra bemutatása I. *Zalai Tanügy*, 9: 20-25

Bérces Edit (2003): Más világ. A siket kultúra bemutatása II. *Zalai Tanügy* 10: 18 –22.

Bérces Edit (2003): The Jerome Quarterly. *Zalai Tanügy*. 11: 6-19.

Bérces Edit (2003): *Az euró bevezetésével kapcsolatos szövegek pragmatikai szintű elemzése és nehézségi szintje*. In: Feketéné Silye, Magdolna (szerk.): *Porta Lingua. Cikk, tanulmányok a hazai szaknyelvoktatásról és -kutatásról*. Debreceni Egyetem. Debrecen. 163-172.

Bérces Edit (2004): A szavakon túl. Átváltási műveletek. *Zalai Tanügy*. 1: 10-12.

Bérces Edit (2004): Pénzügyi szakszövegek komplex szövegtani elemzése. *Szakmai Füzetek*, Budapesti Gazdasági Főiskola, Külkereskedelmi Főiskolai Kar, Budapest. 1, 13. 104-126.

Nem a témakörben tartott saját nyilvános tudományos előadások

Bérces Edit (1995): Impossible? Teaching Business English in Hungary.

Elhangzott: BESIG/TEA (Business English Special Interest Group, Teachers of English in Austria) Annual International Conference. November 17-19. Graz, Ausztria.

Bérces Edit (2002): Az euró bevezetésével kapcsolatos szövegek pragmatikai szintű elemzése és nehézségi szintje.

Elhangzott: II. Szaknyelvoktatási szimpózium. november 16-17. Debreceni Agrártudományi Centrum Debrecen.

Magyar nyelvű változat
editberces@zalasam.hu